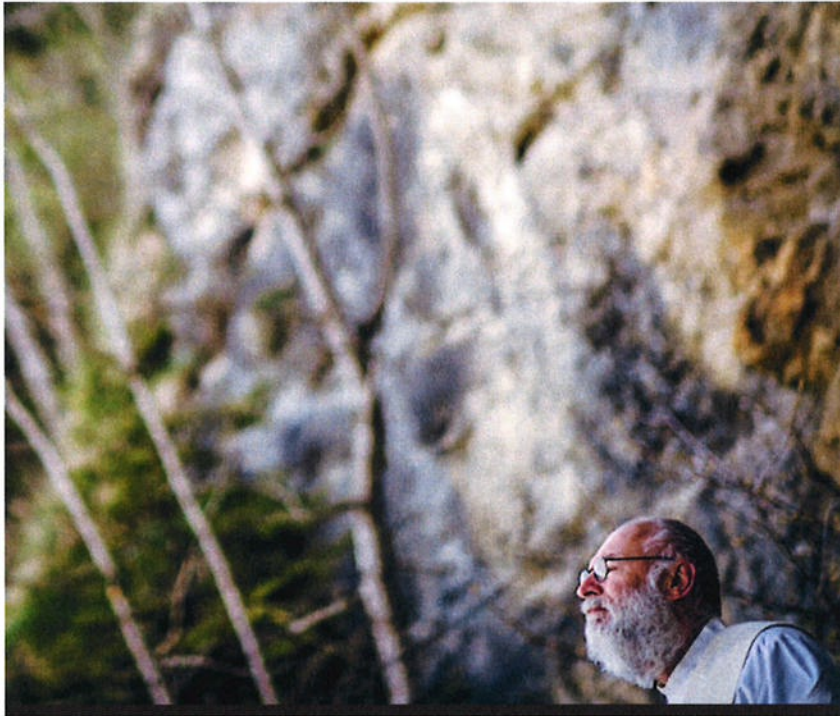

WORDT HEILIG OF GEK

In de Alpen worden met enige regelmaat kluzenaars gezocht. In 2017 werd de Vlaming Stan Vanuytrecht uit vijftig (!) sollicitanten gekozen om 's zomers de 350 jaar oude kluis in de bergen bij het Oostenrijkse Saalfelden te bewonen.

nius: 'Zo is het ook met het werk van God.'

geen privécoupé

Je zou denken dat het voor een mens gezonder is om in gemeenschap te leven. Maar de ervaring van monniken uit alle eeuwen biedt een ontvullend realisme. Dat begint al bij een andere 'woestijnvader', kluzenaar Pachomius (ca. 292-348). Hij was een van die kluzenaars die zo'n geur van heiligheid verspreidde dat andere kluzenaars in zijn omgeving gingen wonen.

Op een dag kreeg hij bezoek van een groep jonge mannen, die les wilden krijgen in het leven als kluzenaar. Pachomius nodigde hen uit bij hem te komen wonen. Hij deed trouw al het werk dat er gedaan moest worden, bad intens en zorgde voor de broeders. Hij dacht dat ze zijn voorbeeld wel zouden volgen. Nee dus. Ze maakten misbruik van zijn goedheid en uiteindelijk begonnen ze Pachomius er zelfs om te minachten. Toen pas besefte Pachomius dat gemeenschapsleven óók niet vanzelf gaat en gaf hij hun een duidelijke beschrijving van de leefwijze die hij van hen verwachtte. Hij schreef op hoe je als monnik moest leven. De eerste 'Regel' voor monniken was een feit. De meest gezaghebbende monnikenregel aller tijden is die van Benedictus van Nursia (480-547), die ook een hele tijd als kluzenaar leefde, maar daarna geroepen werd tot het stichten van kloosters. De eerste versie van zijn regel was aanzienlijk korter dan de uiteindelijke, en wat Benedictus later toevoegde, gaat allemaal over de relaties binnen de gemeenschap.

Christopher Jamison, abt van de benedictijnerabdij van Worth (Engeland), schrijft in het boek *Levenslessen van een abt*: 'Er staat niets in de

regel over moeilijkheden bij het bidden of over de noodzaak harder te werken, niets over het beheer van het klooster en zijn bezittingen. Dat waren niet de belangrijke praktische moeilijkheden waarmee hij te kampen kreeg toen monniken probeerden naar zijn Regel te leven. De grote problemen waren waarschijnlijk (...): hoe je moet reageren als het onmogelijke van je wordt gevraagd, over het niet met elkaar op de vuist gaan, over het gehoorzamen aan elkaar en niet alleen aan de abt. 'Benedictus vat die boodschap samen in deze zin: 'Monniken bewijzen elkaar in zuivere liefde broederlijke genegenheid, zijn vol ontzag voor God en beminnen hun abt met een oprechte, nederige genegenheid. En ze stellen in het geheel niets boven Christus. Moge Hij ons allemaal samen naar het eeuwige leven leiden.' Jamison: 'Oftewel: we gaan met z'n allen naar de hemel of we gaan helemaal niet. Op de benedictijnse reis naar het eeuwige leven zijn geen privécoupés beschikbaar.' Vandaag de dag lopen de kloosters vol. Niet met nieuwe monniken of kloosterzusters, maar met gasten die

in een klooster komen uithijgen. Protestantenvaak. Het klooster biedt hun de rust waar ze naar snakken. Als diezelfde gast aan de poort zou staan met de boodschap dat hij of zij monnik wil worden, zal hij ontmoedigd worden. Gewaarschuwd. Tegen valse monastieke romantiek.

stiltzigen

Abt Jamison schrijft: 'Dat stiltzigen rust voortbrengt, is een zeer moderne vooronderstelling. De monastieke traditie ziet zo'n soort rust steeds als een kortstondige troost om beginners aan te moedigen, die weer verdampd zodra de zoektocht naar God met echte vastberadenheid wordt voortgezet en de demonen aan het werk gaan om elke verdere vooruitgang te dwarsbomen.' Elke monnik, of hij nu in een kloostergemeenschap leeft of in de eenzaamheid van zijn kluis, zal het ontdekken: de demon van het middaguur is nog springlevend. En elke monnik zal, alleen of met anderen, een manier moeten vinden om zich die demon van het lijf, uit de ziel te houden. <

Stan Vanuytrecht, hier in de kapel in Saalfelden.

COLUMN

Paul van Geest is hoogleraar Kerkgeschiedenis in Tilburg en hoogleraar economie en theologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij schrijft elke maand een column.

PAUL VAN GEEST rd.nl/columns

ONTHUTSENDE CIJFERS

Het klinkt misschien volstrekt ongeloofwaardig. Maar op het econometrisch instituut van de Erasmus School of Economics (EUR) wordt onderzoek gedaan dat raakt aan kwesties waarover theologen eeuwenlang veel hebben nagedacht. De voormalige decaan van de School of Economics, Philip Hans Franses, heeft onlangs een studie gepubliceerd naar het aantal slaven dat van hun land naar andere bestemmingen werd getransporteerd. Het is natuurlijk een studie met getallen en percentages. Per slot van rekening gaat het in de econometrie om getallen en modellen, en verzucht de econometrist maar al te vaak: 'Help, de werkelijkheid klopt niet met mijn model!' (Daarom trouwde mijn zwager – ook econometrist – waarschijnlijk zo laat, maar dit terzijde.) Die verzuchting had overigens ook van een theoloog kunnen zijn. De idealen die Jezus van Nazaret verkondigde – idealen waarin een model van de ideale samenleving in het Rijk Gods weerspiegeld is – zijn in de geschiedenis van de kerk immers vaak met voeten getreden. De spanning tussen model en werkelijkheid schept dus een band tussen econometrie en theologie, al zijn de modellen in beide vakken en de doelen waarmee ze gemaakt zijn, ergens ook weer onvergelijkbaar.

zij overleefden het niet

Maar terzake en terug naar de genoemde studie. De resultaten van het onderzoek zijn eigenlijk onthutsend. Met behulp van een – naar eigen zeggen – 'eenvoudige mathematische techniek' zijn Franses en zijn collega Wilco van den Heuvel erin geslaagd de aantallen vervoerde slaven voor een bepaalde tijd die in de archieven ontbraken, met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid te reconstrueren. Zij concluderen vervolgens dat van alle slaven die door Nederlanders werden vervoerd, 18,3 procent de oversteek van de Atlantische Oceaan er niet levend vanaf bracht. Van alle slaven – dus ook die door andere naties werden vervoerd – stierf 10,7 procent tijdens het transport door Nederlanders.

Zo veel slaven stierven op Nederlandse schepen.

De tabellen die aan deze studie zijn toegevoegd, maken duidelijk dat het in de periode tussen 1519 en 1867 om enorme aantallen slaafgenaaakte mensen ging. Nederlanders vervoerden ongeveer 500.000 slaven. Daarvan zijn er dus rond de 90.000 gestorven toen zij door hen werden vervoerd.

confronterend

Deze getallen zijn als spiegels, waarin je de donkere kanten van een volk of van een individu gereflecteerd ziet. Augustinus schreef aan het einde van zijn leven zijn *Speculum*. Het was een traktaat, waarin hij alle geboden en verboden uit het Oude en het Nieuwe Testament tezamen had gebracht. Op een zo onbesmuikt en confronterend mogelijke wijze doordrong hij zo zijn lezer ervan dat mensen in de geschiedenis – en ook zichzelf dus – tot dingen in staat zijn waarvoor woorden als 'onthutsend', 'ontluisterend', 'slecht' nog zware understatements zijn. En dat verdroot Augustinus zeer, juist omdat hij blijkens zijn *De natura bona* geloofde dat de menselijke natuur goed was, zelfs nadat het eerste tweetal uit het paradijs was verdreven en de mensheid gepokt en gemazeld was geraakt door ondeugd en zonde. Anno 2019 lijken econometristen de taak van de vader aller theologen te hebben overgenomen om de mensheid zo ingrijpend mogelijk te confronteren met feiten waaraan geen volk of mens liever herinnerd wil worden. De titel van de voornoemde studie is saai: *Aggregate Statistics on Trafficker-Destination Relations in the Atlantic Slave Trade*. Deze verhuut wat er ten diepste door wordt bewerkt, en wat Augustinus expliciteert in zijn confronterende traktaat als hij het de titel *Speculum*, spiegel, meeeeft.

Tallose spiegels zouden theologen in de loop der tijd naar zijn voorbeeld schrijven om bepaalde standen in de maatschappij met hun onvolmaaktheid te confronteren: Vorstenspiegels, Prelatenspiegels, Monnikenspiegels. De saai titel die het onderzoek van de professoren Franses en Van den Heuvel heeft meegekregen, verhuut dat deze studie dezelfde confronterende kracht behelst die dergelijke Spiegels hebben. Ik moet professor Franses eens gaan spreken over de keuze van de titels voor zijn artikelen. Prachtig interdisciplinair onderzoek zal het gevolg zijn, hopelijk.